

Haynau a Károlyiak palotájában.

— A *Budapesti Hírlap* eredeti tárcája. —

Félszázad hosszú idő. Untig elég a legnagyobb sebek begyógyítására, a legmélyebb fájdalom enyhítésére. Az évek sora mindig sűrűbb és sűrűbb fátyollal vonja be az emlékeket s lassankint egészen elhomályosulnak. S mégis! vannak, a kiknek a félszázad sem tudott kifogni; a kiknek a lelkébe oly mélyen vésődtek az emlékek, hogy az idők hosszúsága, boruja s derüje egy hajszálnyit sem birta őket elhomályosítani. Félszázada immár, hogy az egyetem-utcai Károlyi-palota három ablaka március 15-én szőnyeg és virágdiszbe öltözik, félszázada, hogy nemzeti gyászunk napján, október 6-án a nemrég virágos ablakok fölött gyászlobogó leng! Nem titkos kezek munkája ez, hanem egy feledni nem tudó özvegyé, a kiről már Petőfi elzengette, hogy „ő a honnak hű leánya.“ S a ki ránéz az ébredő tavaszkor, vagy az őszi hervadáskor, mint nemzeti örömünk és gyászunk napjain ez ablakokra, igazat fog adni Petőfinek.

Az Ujépület eltűnése óta nincs Budapestben épület, melyhez az 1849. év eseményeiből annyi s oly nevezetes emlékek fűződnek, mint a Károlyi grófok egyetem-utcai palotájához. Abban a nehéz időben, a mikor a jó *Bártfay* a pestieknek azt ajánlotta, hogy „örködjének s imádkozzanak“, a mikor a moóri

csata után Windischgrätz serege bevonult fővárosunkba, *Jellacsics* ur a Károlyi-palotában szállásoltatta el magát. Hogy nyugodtan lakmározhasson s hogy álmait ne zavarják, egy sereg szerezsánnal őriztette magát és a palotát. S a míg ő pezsgő mellett kényelmesen dőzsölt, azalatt egymást érték az elfogatások. Január 6-án negyven fegyveres vitte el a Károlyi-palotából a fegyvertelen *Szápáry* Antal grófot. Nagy büne volt! *Pálffy* Móricot kidobatta a házból! Január 9-én ugyanonnét harminc szuronyos katona vitte el fogva Magyarország miniszterelnökét, *Batthyányi* Lajos grófot. Néhány hét múlva követte őt a börtönbe *Károlyi* István gróf is. Ez elfogatásoknak hiteles és hű képét adja *Eble* Gábornak a Károlyi grófok pesti palotájáról megjelent könyve.

E közben a győzelmes honvédsapatok sietve közeledtek Pest felé. *Jellacsics* és a császári sereg pedig épp oly sietve távoztak, magukkal vivén a foglyokat. Távozásuk nagy örömet keltett a városban, de még nagyobbat a Károlyi-palotában. Mindkét helyen nagyban készülődtek a honvédek s *Kossuth* Lajos fogadására. *Károlyi* György pompás négyesfogatát küldte *Kossuth* elé. Felesége *Zichy* Karolina grófnő meg maga készítette a nemzeti színű csokrokat a lovak és a diszkocsi díszítésére. E csekélység miatt *Károlyi* György grófnak később százötvenezer forintnyi pénzbírságot kellett fizetnie.

A mi a pesti szép napok és Buda visszafoglalása után történt, többé-kevésbé ismert dolog. Julius 12-én a déli órákban vonult be az első orosz csapat Pestre. Julius 13-án nyomon

követte ezt *Haynau* serege. Mivel azt hitték, hogy a császári csapatokkal együtt *Ferenc József* is bevonul Pestre, a városi hatóság a Károlyi-palotát foglalta le ő felsége számára. E látogatás azonban ezuttal elmaradt s ő felsége helyett július 19-én Haynau császári helytartó és kísérete vonult be a Károlyi-palotába. S ott, a hol néhány hónappal előbb *Károlyi* György „igen szives“ engedelmeiből az egyetemi ifjuság őrserege tartotta gyakorlatait, most a rettegett helytartó és nagyszámu kísérete páváskodott. A palota gazdája, *Károlyi* György gróf előre sejtette e nem éppen kedves megtiszteltetést. Adjk itt 1849 július 11-én *Bártfay*hoz irt eddig ismeretlen levelet, melyet Csurgóról intézett titkárához.

... Midőn e sorokat írom, talán a császári sereg már Budát elfoglalta; Pestet pedig, minthogy a kormány és a sereg eltávozott, talán csak nem fogják újra összelövetni...?

Ha a császári sereg Pestre is bevonul és talán más részről a muszkák is jönnek, tudom már előre, hogy az egész ház szállássalal meg lesz telve. Azért a grófné is a komornáját próbálja beküldeni, hogy a mit csak lehet, az almárjomokból kirakjon és vagy a kvadrobbá, vagy más biztos helyre eltegye. Reményilem, a komornik az én ruhatárommal is hasonlót tett. Mert én igen sejditem, hogy ő felsége *Ferenc József* fog ott lakni. Az esetben pedig csakugyan az egész házat át kell engedni és örülhetünk, ha egy pár szobát holmiainknak megszarthatunk.

Küldöm szintén az íróasztalom kulcsát, nem lesz fölösleges, ha mindent, a mi benne

van, ugyszintén, a mi annak átellenében az irományalmárjomban van, összepakolják egy kis ferslagba és a pénztárszobába elzárják.

A főhadiszállás tegnap még Tatán volt. Ő felsége a kastélyban lakott. Ha tehát a sereggel Pestre megy, úgy minden bizonynyal az én házamban fog lakni.

Mórott már vasárnap óta a császáriak vannak. Ide még nem jöttek, sem Fejérvárra.

Debrecent a muszkák, úgy hallom, megszállották és egy egész nap raboltak. Tudom, lesz rémülés Szabolcsban, Szatmárban. Még a nagykárolyi vidék is megérzi a háboru iszonyait. Hátha még a *sathmári oláhság megbomlik!* Borzasztó gondolat, ha az erdélyi szcenák azon a vidéken ismételtetnek. *Szegény magyar Haza! mi lesz még belőled!*"

Mire e levél rendeltetése helyére jutott, Haynau és kísérete már kényelmesen elhelyezkedett a Károlyi-palotában. Az egykoru katonai jegyzék szerint, a mely itt lát először napvilágot, Haynau a nagy étkező termet, a fehér szalont, a kis étkező termet, a dolgozószobát, a könyvtárt, a hálótermet, az öltözőszobát, a család tagjai számára három szobát és a szükségesség mellék helyiségeket, vagyis összesen a *husz legszebb* és legtágasabb helyiséget foglalta le maga számára. Ebbe nincs beleszámítva a tiz ló és a nyolc német lovász helyisége.

Haynau mellett lakott az ő elválhatatlan tanácsosa s ez idők réme Susan tábornok. Az egykoruak és a Károlyi-palota még ma is élő urnőjének állítása szerint ez a Susan vérengzőbb, vadabb s boszút lihegőbb volt, mint maga Haynau. A halálos ítéletek jó részét neki lehet

főlróni s ha egyedül tőle függött volna, még nagyobb lett volna az elítéltek száma. Mivel ez ingadozó Haynaut folyton ösztökélte s bujtogatta a kiméletlen szigorúságra.

Susan ő excellenciája tizenhat helyiséget foglalt le a maga számára a Károlyi-palotában, köztük két nagy szalont, három hálótermet, egy étkezőhelyiséget, két konyhát és kilenc ló számára istállót. *Pokorny* és *Raming* ezredeseknek már csak egy-egy szoba és iroda jutott. Az első öt, az utóbbi négy lovat tartott. *Hänstein* főstrázsamester részére egy elfogadó termet s két szobát, *Speier* és *Sztranszky* főhadnagyok számára három szobát foglaltak le. A hét katonatiszt tehát az istállókon kívül negyvennyolc helyiséget tartott megszállva; még pedig nem napokig, hanem egy *teljes évig*. Haynau ugyanis csak bukása után, 1850 július 18-án hagyta el a Károlyi-palotát.

Mondanunk sem kell, hogy Haynau udvara pompásan érezte magát a Károlyiak fényes és kényelmes palotájában. Jó kedvüket éppen nem rontották azok a halálos ítéletek, a melyeket a császári helytartó nap-nap után, a palotában most is érintetlenül álló íróasztalon irt alá. S hogy a házigazda, a magyar érzésű Károlyi György gróf se legyen utjokban, augusztus 11-én Haynau őt is elfogatta csurgói kastélyában s Pestre hozatván, a *Neugebäude*-be záratta. Képzeltetjük, minő lelki szenvedéseket állottak ki ez időben *Károlyi Györgyné* és nővére *Batthyányi Lajosné!* Hiába tettek kísérletet Haynaunál, nemcsak hogy nem fogadta őket, hanem még a Pestre szóló utlevelet is megtagadta tőlük. Susan tábornok meg

kijelentette Bártfay előtt, hogy ha a grófnők Pestre mernének jönni, *vezzőt fog velük futtatni!* Szerencsére, az emberségesebb *Lichtenstein* herceg Haynau tudta nélkül kiállította az utlevelet a két főuri hölgy részére; de tudomásukra adta, hogy csak huszonnégy órára áll jót s ha nem sietnek, Haynau és Susan kezébe juthatnak. Így menekült az özvegy lett Batthyányiné Svájcba, Károlyiné pedig Csehországba. Ez utóbbit ott is rendőri felügyelet alatt tartották, és sehova távoznia nem volt szabad. Ilyen formán Haynau házigazdájának egész családját és rokonságát kiűldözte: Egy részük a börtönben ült; Batthyányit kivégezték; özvegye és annak nővére meg a száműzetés keserü kenyerét ette! S hány száz derék családot juttatott hasonló sorsra azalatt az év alatt, a mig a Károlyi-palotának volt lakója!

De hát az ő napjai is meg voltak számolva. 1850. február 1-én még fényes táncvigalmat adott a palotában, s mire kitavaszkodott, már gyanus hírek keringtek Bécsből. Hogy a bajoknak elejét vegye, Bécsbe ment, honnét csak május 9-én jött vissza, köszöntetvén magát száz ágyulövessel. Ettől az időtől kezdve hirtelen megszeliült, s halálos ítéletet nem irt többé alá. Július 16-án este utolszor játszott a katonai zenekar a Károlyi palota előtt. A bukott nagyság, Haynau császári helytartó július 18-án kora reggel csöndben kivonult a palotából, s a titokban Ó-Budára rendelt hajóra szállt családjával együtt, hogy végleg elhagyja Magyarországot.

Takáts Sándor.